

The Evolution of Ideas, Approaches, and Programs for the Conservation and Revitalization of Historical Buildings and Urban Fabric from the Second Half of the 20th Century

Mahshid Sehzadeh¹, Mohammad Saeid Izadi²

1. Assistant Professor, Department of Urbanism, Faculty of Art and Architecture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran (Corresponding Author).

Email: m.sehzadeh@basu.ac.ir

2. Assistant Professor, Department of Urbanism, Faculty of Art and Architecture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

Article Info

 <https://doi.org/10.61882/Athar.1999.4054.1>

Pp: 115 - 133

Article Type:

Research Article

Article History:

Received: 2025/07/10

Revised: 2025/08/11

Accepted: 2025/08/14

Use your device to scan
and read the article online

Athar Journal

Journal of the Research Institute of Historical Buildings and Fabrics, Research Institute of Cultural Heritage and Tourism (RICHT), Tehran, Iran.

Owner & Publisher:

Cultural Heritage and Tourism Research Institute (RICHT), Tehran, Iran.

Journal Homepage: <https://athar.richt.ir/>

Abstract

With the emergence of the modern conservation movement in the late 19th century, ideas and approaches to the restoration and conservation of historic structures entered a new arena of thought, policy making and action. This article reviews the evolution of ideas and approaches to the preservation and revitalization of historical and cultural buildings and textures, and the characteristics of the new restoration thinking known as the modern conservation movement, and introduces programs influenced by this approach, especially in recent decades. The purpose of presenting the characteristics and theoretical and practical framework of this approach and its evolutionary process in this article is to introduce new concepts of conservation and to familiarize with common measures influenced by this trend in other countries, especially Western Europe. The research method is a library study based on materials contained in books, articles, and authoritative documents, as well as a case study of urban revitalization experiences in the countries of England, France, and Italy. At the end of this article, three documents published by English Heritage, entitled “Principles of Conservation: Policies and Guidelines for the Sustainable Management of Historic Environments”, “The Power of Place: The Future of Historic Environments” and “The Historic Environment: A Force for Our Future”, will be introduced to review the latest perspectives and approaches to conservation, and to provide an example of a practical framework for the realization of this policy. This study shows that in the new approach to conservation, central principles include a holistic approach when dealing with values, in addition to considering the historic environment as an economic and social asset, as well as a great cultural resource.

Keywords: Conservation, Revitalization, Resolutions & Charters, Cultural-Historical Heritage, Ideas & Approaches.

Citations: Sehzaderh, M. & Izadi, M. S., (2026). “The Evolution of Ideas, Approaches, and Programs for the Conservation and Revitalization of Historical Buildings and Urban Fabric from the Second Half of the 20th Century”. *Athar*, 46(111): 115-133. <https://doi.org/10.61882/Athar.1999.4054.1>

Homepage of this Article: <https://athar.richt.ir/article-2-1999-en.html>

© The Author(s)

Copyright © 2026 The Authors. Published by Cultural Heritage and Tourism Research Institute (RICHT).

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.

Introduction

Today, conservation in its modern sense refers to a comprehensive policy that, while preserving values, revitalizes historical structures. Paying attention to preserving cultural values, safeguarding local and historical wealth, and protecting the valuable textures of historic core of the city is considered a policy for revitalizing these areas. This is while the prevailing policies, without paying attention to the developments and evolution of approaches, emphasize the basics that have been discussed and exchanged for years in academic, professional, and policy-making communities; but international statements, charters, and resolutions emphasize the dissemination of new findings. This article, while examining international documents with an interpretative-analytical approach, extracts the thematic axes of these developments. By reviewing this evolutionary process, a comprehensive framework for the protection of historical structures and environments can be achieved.

The present study seeks to explain a comprehensive and all-encompassing approach to the concept of preserving historical environments. Therefore, as the method of research it uses an interpretive analytical approach to answer the three main questions of “what”, “why” and “how”. Therefore, this research is philosophically based on interpreting paradigms and has a qualitative approach. One of the ways to reach the desired principles is to examine published documents and statements and look at the subject at different spans of time. From observing and examining these documents, the most important approaches are extracted, and new policies are identified by analyzing the employed ones. For this purpose, the content analysis method is used. This method, which is one of the most important research methods in social sciences, seeks to recognize data not as a set of material events but as symbolic phenomena and analyzes it without disturbing it. The method of examining documents will be through critical observation and analysis based on theoretical foundations. In fact, the approach of this study in this case and in examining the periods will include a critical interpretation of the changes in each period.

Discussion

Examining of the above mentioned documents shows the evolutionary process of ideas, approaches and policies of conservation in the second half of the twentieth century which can be summarized chronologically in the following ten themes:

1. Crossing the boundary of physical conservation of buildings and complexes towards the “functional revitalization” of not only the historical buildings but also the entire historic core.
2. Emphasis on the importance of “social empowerment of cities” and attention to the contemporary needs of citizens and residents of historical urban areas in addition to improving their social function and paying attention to the physical attributes of these areas.
3. Generalizing the scope of protection from individual buildings to the spaces between buildings and urban spaces, complexes, context, texture, historic environment, landscapes, as well as increasing attention to “the values of historical environment” and expanding this approach to the totality of the

historical urban texture.

4. Paying attention to the economic dimensions of the “tourism industry” to recover capital and resources in the protection of valuable monuments for achieving the development and sustainable management of historical structures and the dynamic interaction between tourism and cultural heritage.

5. Paying attention to the protection of “natural and cultural heritage” in addition to combating environmental pollution.

6. Emphasis on “creating an enabling environment” and providing the necessary grounds for the realization of protection programs through educational programs, paying attention to economic fields, developing structures and organizations, promoting social awareness and providing legal grounds for the protection of historical areas.

7. Efforts to reconcile old physical spaces with modern life or in other words “contemporary needs” of historical urban areas and revitalizing buildings or textures with appropriate functionality.

8. Emphasis on the preservation and survival of the “cultural value of the place”; meaning a place management policy should be based on an understanding of the cultural significance of the place.

9. Attention to the conservation, improvement and revitalization of small settlements with “public participation”.

10. Introducing the new approach of “integrated conservation”.

Conclusion

This paper has reviewed the evolution of the modern conservation movement & examined ten thematic subjects as the conceptual framework of the current approach to conservation. As mentioned, the expansion of the scope and activity of conservation from individual buildings to the integrity of the context, simultaneous attention to cultural and natural heritage, a change in the approach to the reuse of historical buildings and monuments, and the tendency to functional renewal and effective economic uses of historical buildings, as well as attention to the tourism industry as an opportunity for economic development and growth of residents or neighbors of historical areas are considered among the most important developments in the approach of the modern conservation movement. On the other hand, attention to the economics of conservation and the central role of development in conservation policies and approaches was examined as a later approach to integrated conservation. In the later approach, historic buildings serve as key resources in development and renovation programs and play an important role in these programs. Conservation programs consider the reuse of historical structures and the creation of new spaces as the most important drivers of development. In examining the latest document published by English Heritage, entitled “Principles of Conservation: Policies and Guidelines for the Sustainable Management of Historic Environments”, a comprehensive approach to values and the consideration of the historic environment as an economic and social asset as well as a great cultural resource is also evident.

Acknowledgments

The authors extend their sincere gratitude to the anonymous peer reviewers for their insightful critiques and constructive suggestions, which significantly enhanced the clarity and scholarly rigor of this manuscript.

Observation Contribution

The authors have contributed equally to the preparation of this research.

Conflict of Interest

The authors declare no conflicts of interest. All financial resources for this study were provided independently by the researchers.

سیر تکامل اندیشه‌ها، رویکردها و برنامه‌های حفاظت و باززنده‌سازی بناها و بافت‌های تاریخی در نیمه دوم قرن بیستم میلادی

مهشید صحرایی زاده^{ID I}، محمدسعید ایزدی^{ID II}

I. استادیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران (نویسنده مسئول).

Email: m.schizadeh@basu.ac.ir

II. استادیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

اطلاعات مقاله

چکیده

<https://doi.org/10.61882/Athar.1999.4054.1>

نوع مقاله: پژوهشی

صص: ۱۳۳-۱۱۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۱۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۵/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۲۳

با ظهور جنبش حفاظت مدرن از اواخر قرن نوزدهم، اندیشه‌ها و رویکردهای مرمت و حفاظت از ساختارهای تاریخی وارد عرصه نوینی از تفکر، سیاست‌گذاری و اقدام گردیدند. این مقاله ضمن مروری بر روند تکامل اندیشه‌ها و رویکردهای حفاظت و باززنده‌سازی ابنیه و بافت‌های تاریخی و فرهنگی و ویژگی‌های تفکر نوین مرمت که به جنبش حفاظت مدرن مشهور است، به معرفی برنامه‌های متأثر از این رویکرد خصوصاً در دهه‌های اخیر می‌پردازد. هدف از ارائه ویژگی‌ها و چارچوب نظری و عملی این رویکرد و روند تکاملی آن در این نوشتار معرفی مفاهیم نوین حفاظت و آشنایی با اقدامات رایج متأثر از این جریان در سایر کشورها به‌ویژه اروپای غربی است. روش تحقیق، مطالعه کتابخانه‌ای با استناد به مطالب مندرج در کتب، مقالات و اسناد معتبر، هم‌چنین مطالعه موردی از تجارب تجدید حیات شهری در کشورهای انگلستان، فرانسه و ایتالیا است. در پایان این نوشتار سه سند منتشره توسط میراث انگلستان تحت عنوان «اصول حفاظت: سیاست‌ها و قواعد راهنما برای مدیریت پایدار محیط‌های تاریخی»، «قدرت مکان: آینده محیط‌های تاریخی» و «محیط تاریخی: نیرویی برای آینده ما» معرفی خواهند شد تا ضمن بررسی آخرین دیدگاه‌ها و رویکرد حفاظت، نمونه‌ای از یک چارچوب عملی برای تحقق این سیاست ارائه گردد. این مطالعه نشان می‌دهد که در رویکرد نوین حفاظت، جامع‌نگری در توجه به ارزش‌ها و هم‌چنین توجه به محیط تاریخی به‌عنوان یک ثروت اقتصادی و اجتماعی و نیز یک منبع فرهنگی عظیم به‌عنوان اصول محوری مطرح‌اند.

کلیدواژگان: حفاظت، باززنده‌سازی، قطع‌نامه‌ها و منشورها، میراث فرهنگی-تاریخی، اندیشه‌ها و رویکردها.

فصلنامه علمی اثر

نشریه پژوهشکده ابنیه و بافت‌های تاریخی، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، تهران، ایران.

ناشر:

پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری

ارجاع به مقاله: صحرایی زاده، مهشید؛ و ایزدی، محمدسعید، (۱۴۰۴). «سیر تکامل اندیشه‌ها، رویکردها و برنامه‌های حفاظت و باززنده‌سازی بناها و بافت‌های تاریخی در نیمه دوم قرن بیستم میلادی». اثر، ۴۶ (۱۱۱): ۱۳۳-۱۱۵. <https://doi.org/10.61882/Athar.1999.4054.1>.
صفحه اصلی مقاله در سامانه نشریه: <https://athar.richt.ir/article-2-1999-fa.html>

مقدمه

در طول قرن گذشته، حفاظت از میراث معماری به طرز چشم‌گیری تکامل یافته و دگرگون شده است. پس از یک قرن، حفاظت از میراث، نظریه‌ها، سیاست‌ها و روش‌های آن در معرض چالش‌های جدید و دشواری است که نمی‌توان با استفاده از رویه‌های مرسوم به آن‌ها پرداخت. شرایط موجود در جهان به دلیل جهانی شدن، شهرنشینی، مهاجرت انسانی، پیشرفت‌های اجتماعی و فناوری و البته تأثیر منفی تغییرات اقلیمی، به سرعت در حال تغییر است؛ بنابراین ایجاد می‌کند که ادراکات، تکنیک‌ها، ابزارها و استدلال‌های خود را در قبال حفاظت از میراث معماری بر این اساس دوباره تنظیم کنیم.

امروزه حفاظت به مفهوم نوین خود به سیاستی جامع اطلاق می‌گردد که ضمن حفظ ارزش‌ها به تجدید حیات ساختارهای تاریخی می‌پردازد. توجه به حفظ ارزش‌های فرهنگی، حفظ ثروت‌های بومی و تاریخی و حفاظت از بافت‌های ارزشمند مراکز شهری سیاستی برای باززنده‌سازی این مناطق محسوب می‌گردد. این در حالی است که سیاست‌های حاکم بدون توجه به تحولات و تکامل رویکردها بر مبنای تأکید می‌ورزند که سال‌ها در مجامع دانشگاهی، حرفه‌ای و سیاست‌گذار مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفته؛ ولی در بیانیه‌ها، منشورها و قطع‌نامه‌های بین‌المللی بر اشاعه یافته‌های نوین تأکید می‌گردد. این پژوهش ضمن بررسی اسناد بین‌المللی با رویکردی تفسیری-تحلیلی به استخراج محورهای موضوعی این تحولات می‌پردازد. با مروری بر این روند تکاملی، می‌توان به چارچوبی جامع برای حفاظت از ساختارها و محیط‌های تاریخی دست یافت.

تمرکز این مطالعه بر منشأ نظریه جنبش حفاظت مدرن از قرن ۱۹م. و گفتمان میراث نوین است. متون منتشر شده توسط ایکوموس، یونسکو و ایکروم. فلسفه‌های حفاظت از نظریه‌پردازان و منشورها و اسناد از منظر کیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. تقریباً تمام سیاست‌های حفاظتی در دو دهه گذشته، توسعه پایدار در جوامع را مورد توجه قرار می‌دهند، از طریق ادغام حفاظت از میراث در برنامه‌ریزی توسعه شهری برای حفاظت متوازن از میراث فرهنگی و توسعه جامع؛ به رسمیت شناختن پتانسیل اقتصادی حفاظت از میراث برای جوامع، و در نتیجه، فراهم کردن فرصت‌هایی برای بخش‌های خصوصی و مالکان میراث برای مشارکت مستقیم در فرآیند تصمیم‌گیری و حفاظت، برای حمایت و بهره‌مندی آن‌ها، و نیز در نظر گرفتن سلامت محیط‌های طبیعی، مهم‌ترین رویکردهای سیاست‌های حفاظت در حال حاضر است. با چنین برداشتی، این مطالعه به سمت شناسایی بنیان‌های حفاظت از میراث به عنوان استعاره‌ای از یک موجود زنده که در آن تغییر ضروری است و به عنوان منبعی در محیط که می‌توان آن را مدیریت کرد، جهت‌گیری کرده و به تدوین چارچوبی برای حفاظت در عصر حاضر پرداخته است.

پرسش‌های پژوهش: ۱. ویژگی اصلی روند تکامل اندیشه‌های حفاظت از سال‌های انتهایی قرن ۱۹م. تاکنون چه بوده است؟ ۲. عمده‌ترین تحولات در رویکرد به حفاظت از بافت‌های ارزشمند مراکز شهری در نیم قرن اخیر کدامند؟ ۳. براساس یافته‌های دو پرسش قبل، جهت ایجاد یک چارچوب جامع برای حفاظت از بناها و محیط‌های تاریخی چه مواردی در اولویت قرار دارند؟

روش پژوهش: این پژوهش از نظر فلسفی مبتنی بر پارادایم تفسیرگرائی و دارای رویکردی کیفی است. یکی از راه‌های رسیدن به اصول مورد نظر، بررسی اسناد و بیانیه‌های منتشره و نگرستن به موضوع در زمان‌های گوناگون است. از مشاهده و بررسی این اسناد، مهم‌ترین رویکردهای مطرح استخراج و با تحلیل آن‌ها سیاست‌های نوین مشخص می‌گردند. برای این منظور از شیوه تحلیل محتوا بهره گرفته می‌شود. این روش که یکی از مهم‌ترین روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی است در پی شناخت داده‌ها نه به منزله مجموعه‌ای از رویدادهای مادی، بلکه به منزله پدیده‌های نمادین است و بدون ایجاد خلل به تحلیل آن می‌پردازد. شیوه بررسی اسناد به روش مشاهده انتقادی و هم‌چنین تحلیل مبتنی بر مبنای نظری خواهد بود. در واقع رویکرد این مطالعه در این مورد و در بررسی دوره‌ها شامل تفسیر انتقادی تغییرات هر دوره خواهد بود.

پیشینه پژوهش

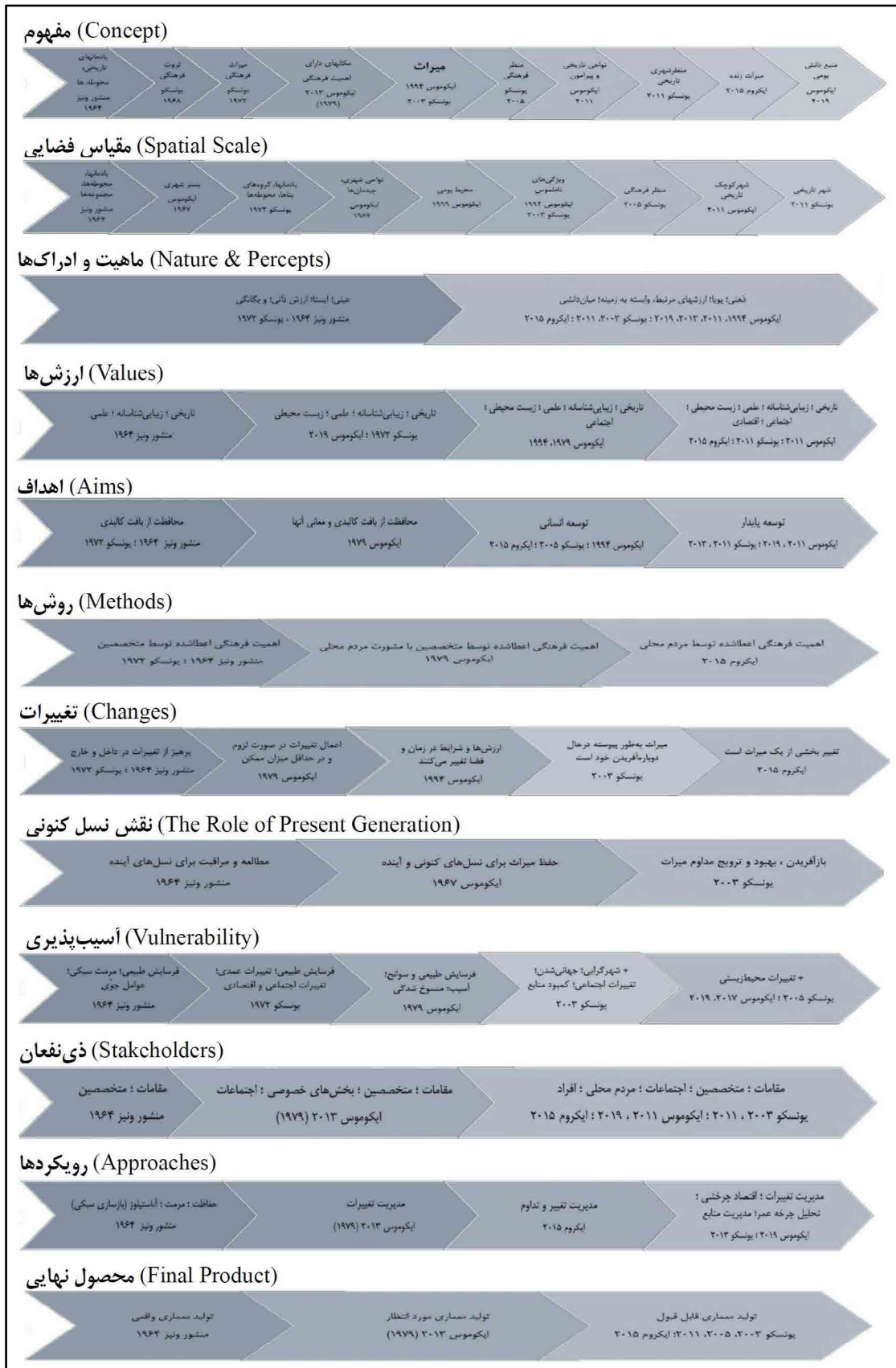
مهم‌ترین سند منتشره در قلمرو مستندنگاری و تحلیل سیاست‌های حفاظت، کتاب تاریخ حفاظت معماری است که تلاشی در تبیین علمی و تاریخی ریشه ایدئولوژیک سیاست حفاظت در جهان امروز است (Jokilehto, 2018). در این کتاب که برگرفته از رساله دکترای نگارنده به راهنمایی «برنارد فیلدن» در دانشگاه یورک طی سال‌های ۱۹۷۸ تا ۱۹۸۶ م. است، با تشریح گذر از جامعه سنتی به مدرن، کشف دوباره آثار کهن، معرفی عصر روشنگری، بررسی آثار دوره کلاسیک و هم‌چنین دوره رمانتیک به معرفی مرمت سبکی و در ادامه به تشریح اصول حفاظت، نظریه‌ها و مفاهیم و تأثیرات و مشارکت‌های بین‌المللی، تعاریف و گرایش‌ها و در نهایت جمع‌بندی از روند تحولات تاریخ حفاظت معماری می‌پردازد. در کنار آثار ارزشمندی از برنارد فیلدن^۱، «دنيس رادول»^۲، «رابرت پیکارد»^۳ و «پیتر لارکهام»^۴، که طی این سال‌ها منابع مرجع در حوزه حفاظت میراث بوده‌اند، سند متأخرتری به بررسی تحولات قرن ۲۱ م. در سیاست حفاظت از ابنیه و محیط‌های تاریخی پرداخته که روندهای فعلی در حفاظت از میراث فرهنگی و تأثیر آن‌ها بر این حرفه را بررسی کرده است (Cameron, 2024). براساس این کتاب، مناظر شهری تاریخی، گردشگری میراثی، تغییرات اقلیمی یا پیوند طبیعت با فرهنگ، همگی چالش‌هایی هستند که با نگاهی از دریچه میراث جهانی نیازمند رویکردهای نوآورانه برای حفاظت و نگهداری از مکان‌های میراثی ما هستند. نوآوری این پژوهش، گردآوری نظرات ذی‌نفعان مختلف در فرآیند حفاظت از میراث، از محققان، مدیران سایت‌های میراثی و مقامات دولتی گرفته تا متخصصان جوان این رشته است.

و بالأخره یکی از آخرین پژوهش‌های کاربردی در مورد تحلیل سیاست‌های حفاظت با عنوان «سیر تکامل حفاظت از میراث معماری در نظریه و عمل» منتشر شده (Fayez, 2024) که خلاصه‌ای از نتایج مطالعات مبسوط آن در تصویر ۱ تبیین گردیده است.

مبانی نظری و استخراج محورهای موضوعی

اندیشه‌ها و رویکردهای حمایت از میراث فرهنگی و برنامه‌های حفاظت از ساختارهای تاریخی از اواخر قرن ۱۹ م. و نخستین دهه‌های قرن ۲۰ م. وارد عرصه نوینی از تفکر، سیاست‌گذاری و اقدام گردیدند. این جریان که به جنبش حفاظت مدرن - مشهور است با هدایت دو متفکر به نام‌های «جان راسکین»^۵ و «ویلیام موریس»^۶ آغازگر فرآیندی بود که در آن اندیشه‌های جدیدی جای‌گزین رویکردها و سیاست‌های غالب اواسط قرن ۱۹ م. (Ala mode or mimetic) به‌ویژه تفکر حمایت، حفظ و نگهداشتِ صرفِ ساختمان‌های منفرد و ابنیه‌های یادمانی گردید (Jokilehto, 2018: 215) رویکرد رایج در اواسط قرن ۱۹ م. برپایه اندیشه‌های متفکرانی هم‌چون «اوژن امانوئل ویوله لودوک»^۷ در فرانسه و «سر جورج گیلبرت اسکات»^۸ در انگلستان استوار بود (Glendinning, 2013: 64). ویوله لودوک در جلد هشتم کتاب خود تحت عنوان لغت‌نامه معماری فرانسه مرمت را این‌گونه تعریف می‌کند: «اصطلاح مرمت و اصلاً صرف انجام آن، مقوله‌ای جدید است. مرمت یک بنا به معنی حفاظت، تعمیر یا دوباره‌سازی آن نیست، بلکه به معنی بازگرداندن آن به حالت اولیه و به چنان وضعیت کاملی است که در هیچ مقطع زمانی در گذشته از آن برخوردار نبوده است»^۹. اصل بنیادین مرمت از دیدگاه ویوله لودوک چنین عنوان شده است: «هر بنا و هر بخش از بنا را باید مطابق سبک خود آن مرمت کرد و در این میان نباید فقط به ظاهر، بلکه به ساختار بنا نیز توجه کرد» (Jokilehto, 2018: 219). هواداران جنبش حفاظت، چنین رویکرد سبکی را مورد انتقاد قرار داده و معماران مرمت‌گر را به خاطر نابود کردن اصالت تاریخی بناها مورد نکوهش قرار می‌دادند. گرچه حفاظت در آغاز صرفاً یک جنبش انتقادی (نسبت به مرمت سبکی رایج) بود، اما به تدریج به روشی مدرن و مقبول برای محافظت از بناهای تاریخی و آثار هنری بدل شد. تأسیس «انجمن حمایت از بناهای باستانی» و مانیفست این انجمن در سال ۱۹۰۳ م. شروع تحولات نوین حفاظت بویژه در انگلستان بود (Larkham, 1999: 105).

جنبش حفاظت به تدریج با تلاش‌های متفکرانی هم‌چون «کامیلو بویی تو»^{۱۰} و «جیووانی»^{۱۱} در ایتالیا و «آلویس ریگل»^{۱۲} در اتریش، «ژ. میلسند»^{۱۳}، «رابرت دو لا سیزران»^{۱۴} و «مارسل پروست»^{۱۵} در فرانسه و «هرمان موتزیوس»^{۱۶}

تصویر ۱: فرآیند و جنبه‌های مختلف تکامل حفاظت از میراث معماری از برداشت‌های بنیادین آن تا جدیدترین تفاسیر (Fayez, 2024).
 Fig. 1: The process and the different aspects of the evolution of architectural heritage conservation (Fayez, 2024).

و «پاول کلمن»^{۱۷} در آلمان در اروپای مرکزی گسترش پیدا کرد (Ashworth & Howard, 1999: 14). تلاش برای جای‌گزینی تفکر نگهداری و حفاظت^{۱۸} به جای صیانت و مرمت^{۱۹} صرف^{۱۹} گامی بود به‌سوی تبیین ارزش‌های جدید در فرآیند باززنده‌سازی ابنیه و آثار تاریخی و توجه به مفاهیم معماری در این امر به‌جای تبعیت از ویژگی‌های شکلی و سبکی آن‌ها. در زبان انگلیسی، واژه Restoration (مرمت) بار معنایی منفی پیدا کرد و به همین دلیل، با گذر زمان، واژه Conservation (حفاظت) جای آن را گرفت؛ بنابراین طبیعی بود که جنبش تازه‌پا گرفته نیز «جنبش حفاظت» نام گیرد. جنبش حفاظت از سوی انجمن‌ها، افراد و موسسات در مقیاس محلی، ملی و بین‌المللی مورد حمایت و توسعه قرار گرفت. فعالیت سازمان‌های مختلفی هم‌چون: ICOM, ICCROM, ICOMOS و UNESCO، برگزاری کنفرانس‌های ملی و بین‌المللی و صدور قطعنامه‌ها، توصیه‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها، فضای جدیدی را برای هدایت این نهضت فراهم نمود (Jokilehto, 1999: 16-18). قطعنامه آتن (۱۹۳۱ م.)، گردهمایی موجودیت و موقعیت بناهای تاریخی میلان (۱۹۵۷ م.)، قطعنامه کنگره گوئیو در سال ۱۹۶۰ م.، منشور ونیز (۱۹۶۴ م.)، معاهده پاریس (۱۹۷۲ م.)، قطعنامه کنگره ایکوموس (۱۹۷۳ م.)، قطعنامه کنگره آمستردام (۱۹۷۵ م.)، توصیه‌نامه ناپروبی (۱۹۷۶ م.)، کنوانسیون گرانادا (۱۹۸۵ م.)، منشور واشنگتن (۱۹۸۷ م.)، معاهده ماستریخت (۱۹۹۲ م.)، سند نشست نارا (۱۹۹۴ م.)، قطعنامه گردهمایی استهکلم (۱۹۹۸ م.)، منشور دوازدهمین نشست عمومی ایکوموس در مکزیک (۱۹۹۹ م.)، منشور بورا (مصوب ۱۹۷۹ م. و اصلاحیه‌ها و اسناد تجدیدنظر سال‌های ۱۹۸۱، ۱۹۸۸ و ۱۹۹۹ م.)، منشور چین (۲۰۰۲ و ۲۰۰۵)، منشور چهاردهمین نشست عمومی ایکوموس در زیمبابوه (۲۰۰۳ م.) و هم‌چنین قطعنامه‌های شش سمپوزیوم بین‌المللی شورای اروپا در طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۷ م. هر یک به نوبه خود دیدگاه‌ها و رویکردهای جدیدی را مطرح و خواستار حمایت همه‌جانبه سازمان‌ها، مجامع و نهادهای تخصصی و حرفه‌ای از جریان فکری و سیاست‌های مورد وفاق صاحبان اندیشه در این گردهمایی‌ها شدند. یونسکو از طریق بخش میراث فرهنگی خود و هم‌چنین راه‌اندازی «مرکز بین‌المللی مطالعات و حفاظت میراث فرهنگی»^{۲۰} و شورای اروپا با تأسیس «انجمن اروپایی شهرها و مناطق تاریخی»^{۲۱} به شکل گسترده‌ای به ترویج و ارتقای دانش حفاظت پرداخته‌اند (Larkham, 1999; Favez, 2024). با مروری بر اسناد فوق^{۲۲} می‌توان روند تکاملی اندیشه‌ها، رویکردها و سیاست‌های حفاظت را در نیمه دوم قرن ۲۰ م. در ۱۰ محور موضوعی ذیل خلاصه نمود (جدول ۱):

۱. عبور از مرز حفاظت کالبدی ابنیه و مجموعه‌ها به سمت «تجدید حیات عملکردی» و باززنده‌سازی کارکردی در کل هسته تاریخی (گردهمایی موجودیت و موقعیت بناهای تاریخی میلان (۱۹۵۷ م.) و منشور ونیز (۱۹۶۴ م.)).
۲. تأکید بر اهمیت «توانمندسازی اجتماعی شهرها» و توجه به نیازهای معاصر شهروندان و ساکنان بافت تاریخی علاوه بر بهبود کارکرد اجتماعی و توجه به کالبد (کنگره گوئیو^{۲۳} در سال ۱۹۶۰ م.).
۳. تعمیم قلمرو حفاظت از بناهای منفرد به فضاهای بین بناها و فضاهای شهری، مجموعه‌ها، زمینه‌ها، بافت، محیط تاریخی، چشم‌اندازها و هم‌چنین افزایش توجه به «ارزش‌های محیط تاریخی» و گسترش این نگرش به تمامیت بافت^{۲۴} (مفاد بندهای ۱، ۶ و ۷ قطعنامه ونیز (۱۹۶۴ م.) و هم‌چنین بیانیه مجمع عمومی ایکوموس در چین (۲۰۰۵) - تصویب قانون یادمان‌ها ۱۹۶۱ م. در هلند و قانون موسوم به «آندره مالرو»^{۲۵} ۱۹۶۲ م. در فرانسه، قانون تسهیلات مدنی در انگلستان و قانون برنامه‌ریزی شهری در ایتالیا هر دو در ۱۹۶۷ م. از جمله مهم‌ترین واکنش‌ها در حمایت و توجه به ارزش‌های محیط تاریخی محسوب می‌گردند (Delafons, 1997; Cameron, 2024)).
۴. توجه به ابعاد اقتصادی «صنعت گردشگری» به منظور بازیافت سریع سرمایه و منابع در حفاظت از آثار ارزشمند در جهت نیل به توسعه و مدیریت پایدار ساختارهای تاریخی و تعامل پویا بین گردشگری و میراث فرهنگی (معیارهای کیوتو)، اکوادور ۱۹۶۷ م.، منشور توریسم فرهنگی بروکسل (۱۹۷۶ م.)، دستورالعمل کلمبو (۱۹۹۳ م.) و بیانیه دوازدهمین مجمع عمومی ایکوموس در مکزیک، منشور بین‌المللی جهانگردی فرهنگی (۱۹۹۹ م.) (Ashworth & Tunbridge, 1994).
۵. توجه توأمان به حفاظت از «میراث طبیعی و فرهنگی»^{۲۶} و هم‌چنین مقابله با آلودگی‌های محیطی (معاهده پاریس ۱۹۷۲ م. و هم‌چنین بیانیه مجمع متخصصین در آمستردام ۱۹۹۸ م.).

۶. تأکید بر «بسترسازی» و فراهم کردن زمینه‌های لازم برای تحقق برنامه‌های حفاظت از طریق برنامه‌های آموزشی، توجه به زمینه‌های اقتصادی، توسعه ساختار و تشکیلات، ارتقاء آگاهی اجتماعی و فراهم کردن ابزارهای حقوقی در پاسداری از مناطق تاریخی^{۲۷} (قطعنامه کنگره آمستردام ۱۹۷۵ م.، بیانیه ترینیدا ۱۹۸۲ م.، دستورالعمل کلمبو ۱۹۹۳ م.).

۷. تلاش برای آشتی دادن فضاها کالبدی قدیمی با زندگی مدرن یا به عبارتی «معاصر سازی» بافت‌های شهری تاریخی و باززنده سازی ابنیه یا بافت با عملکرد مناسب (بیانیه بوداپست ۱۹۷۲ م.، قطعنامه کنگره آمستردام ۱۹۷۵ م.، توصیه‌نامه نایروبی، ۱۹۷۶).

۸. تأکید بر حفظ و بقای «ارزش فرهنگی مکان»^{۲۸}: «خط مشی مدیریت یک مکان باید بر پایه درکی از اهمیت فرهنگی آن مکان استوار باشد» (ماده ۶ منشور بورا: ۱۹۷۹ و ۱۹۹۹ م.) و هم‌چنین توجه به «اصالت مکان»^{۲۹} برپایه ارزش‌ها و اعتبار آن (سند نشست نارا، ۱۹۹۴ م.).

۹. توجه به حفاظت، به‌سازی و باززنده‌سازی سکونت‌گاه‌های کوچک با «مشارکت مردم» (توصیه‌نامه نایروبی ۱۹۷۶ م.، بیانیه ترینیدا ۱۹۸۲ م.، منشور واشنگتن ۱۹۸۷ م.، بیانیه لوزان ۱۹۹۰ م. و معاهده ماستریخت ۱۹۹۲ م.).

۱۰. تبیین رویکرد نوین «حفاظت یکپارچه»^{۳۰} (منشور اروپایی میراث معماری و قطعنامه کنگره آمستردام ۱۹۷۵ م.، کنوانسیون گرانادا ۱۹۸۵ م.، کنوانسیون مالتا ۱۹۹۲ م.) (با تأکید بر سیاست یکپارچه، ارتقاء آگاهی عمومی و همکاری‌های بین بخشی و فرابخشی)، سند نشست نارا ۱۹۹۴ م.

تحول در سیاست‌ها و رویکردهای حفاظت، فضای جدیدی را برای فعالیت‌های این نهضت فراهم نموده است. توسعه قلمرو و فعالیت حفاظت از بناهای منفرد به تمامیت بافت از یک سو و توجه توأمان به میراث فرهنگی و طبیعی از سوی دیگر، تحول رویکردی در استفاده مجدد از ابنیه و آثار تاریخی و گرایش به تجدید حیات کارکردی و نیز استفاده‌های اقتصادی مؤثرتر از بناهای تاریخی و هم‌چنین توجه به صنعت گردشگری به عنوان فرصتی برای توسعه و رشد اقتصادی ساکنین و یا مجاورین مناطق تاریخی از مهم‌ترین این تحولات به شمار می‌روند. اما همان‌گونه که در بند ۱۰ ذکر شده است، از اواسط دهه ۷۰ م. رویکرد حفاظت یکپارچه مورد تأکید قرار گرفته که در آن ضمن توجه همه‌جانبه به طیف متنوعی از ارزش‌ها اعم از اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به تعمیم قلمرو حفاظت در بسترهای سیاسی، برنامه‌ریزی و آموزشی پرداخته می‌شود (Pendelbury, 2000; Picard, 2002). توجه به اقتصاد حفاظت و ایفای نقش محوری توسعه در سیاست‌ها و رویکردهای حفاظتی به عنوان رویکرد متأخر حفاظت یکپارچه، موج جدیدی در سیاست‌ها و برنامه‌های این نهضت به وجود آورده که در جدول ۱ مورد بررسی قرار می‌گیرد.

رویکردهای باززنده سازی مناطق تاریخی از اواسط دهه ۱۹۶۰ و اوایل ۱۹۷۰ م.

در پاسخ به مسائل مناطق تاریخی از اواسط دهه ۱۹۶۰ و اوایل ۱۹۷۰ م.، و با توجه به تحولات موج دوم جنبش حفاظت از بافت‌های تاریخی، رویکردهای مختلفی مورد عمل قرار گرفتند که عمدتاً می‌توان آن‌ها را در سه حوزه پیش‌رو طبقه‌بندی نمود: در وهله نخست، می‌توان به اقدامات اصول‌گرایان جنبش حفاظت مدرن اشاره نمود که پیروان تفکر و ایدئولوژی انجمن موسوم به حمایت از ساختمان‌های باستانی، پایه‌گذاری شده توسط «راسکین» و «موریس» در اواخر قرن ۱۹ م. بودند. دومین رویکرد، حاصل مطالعات شکل شهر در جغرافیای شهری، منصوب به ریخت‌شناسی شهری است که از دهه ۷۰ م. پس از یک دوره غیرفعال مجدداً احیاء و مورد توجه محافل طراحی و مرمت شهری قرار گرفت و عمدتاً با کار جغرافی‌دان آلمانی «ام. آر. جی کنزن»^{۳۱} معرفی شده است (Whitehand, 1987; Larkham, 1996). سومین رویکرد منصوب به مدیریت بصری، توجه خود را به جنبه‌های زیبایی‌شناسی و منظر شهری معطوف می‌داشت. این رویکرد متأثر از جنبش نقاشی‌گونه پایه‌گذاری شده براساس تفکرات «کامیلو سیتته» و رویکرد سیمای شهری «گوردن کالن» بر جنبه‌های بصری بافت شهری تأکید می‌ورزید (Madanipour, 1996: 145).

جدول ۱: روند تکاملی اندیشه‌ها، رویکردها و سیاست‌های حفاظت در نیمه دوم قرن ۲۰م. (نگارندگان، برگرفته از: **قطعه‌نامه‌ها و منشورها، ۱۴۰۴**).

Table 1: The evolutionary process of conservation ideas, approaches and policies in the second half of the twentieth century (authors, based on: Resolutions and charters) .

اسناد پشتیبان	محتوا	رویکرد اصلی
گردهمایی موجودیت و موقعیت بناهای تاریخی میلان ۱۹۵۷م. و منشور ونیز ۱۹۶۴م.	عبور از مرز حفاظت کالبدی ابنیه و مجموعه‌ها به سمت بازنده‌سازی و احیاء	تجدید حیات عملکردی
کنگره گوبیو سال ۱۹۶۰م.	توجه به نیازهای معاصر شهروندان و ساکنان بافت علاوه بر بهبود کارکرد اجتماعی و توجه به کالبد	توانمندسازی اجتماعی شهرها
مفاد بندهای ۱، ۶ و ۷ قطعه‌نامه ونیز ۱۹۶۴ م.، بیانیه مجمع عمومی ایکوموس در چین (۲۰۰۵)، قانون یادمان‌ها ۱۹۶۱ م. در هلند، قانون موسوم به آندره مالرو ۱۹۶۲ م. در فرانسه، قانون تسهیلات مدنی در انگلستان و قانون برنامه‌ریزی شهری در ایتالیا هر دو در ۱۹۶۷ م.	تعمیم قلمرو حفاظت از بناهای منفرد به مجموعه‌ها، بافت‌ها، محیط‌های تاریخی و چشم‌اندازها	ارزش‌های محیط تاریخی
معیارهای کیوتو اکوادور ۱۹۶۷م.، منشور توریسم فرهنگی بروکسل ۱۹۷۶، دستورالعمل کلمبو ۱۹۹۳ م. و بیانیه دوازدهمین مجمع عمومی ایکوموس در مکزیک منشور بین‌المللی جهانگردی فرهنگی ۱۹۹۹ م.	باز یافت سریع سرمایه و منابع در حفاظت از آثار ارزشمند در جهت نیل به توسعه و مدیریت پایدار ساختارهای تاریخی و تعامل پویا بین گردشگری و میراث فرهنگی	صنعت گردشگری
معاهده پاریس ۱۹۷۲ م. و هم‌چنین بیانیه مجمع متخصصین در آمستردام ۱۹۹۸ م.	توجه توأمان به حفاظت از «میراث طبیعی و فرهنگی» و هم‌چنین مقابله با آلودگی‌های محیطی	میراث طبیعی و فرهنگی
قطعه‌نامه کنگره آمستردام ۱۹۷۵ م.، بیانیه ترینیدا ۱۹۸۲ م.، دستورالعمل کلمبو ۱۹۹۳ م.	فراهم کردن زمینه‌های لازم برای تحقق حفاظت از طریق آموزش، توجه به زمینه‌های اقتصادی، توسعه ساختار و تشکیلات، ارتقاء آگاهی اجتماعی	بستر سازی حقوقی، اقتصادی و اجتماعی
بیانیه بوداپست ۱۹۷۲ م.، قطعه‌نامه کنگره آمستردام ۱۹۷۵ م.، توصیه‌نامه ناپروبی ۱۹۷۶ م.	بازنده‌سازی ابنیه یا بافت با عملکرد مناسب	معاصر سازی
ماده ۶ منشور بورا ۱۹۷۹-۱۹۹۹ م. و سند نشست نارا ۱۹۹۴ م.	تأکید بر درکی از اهمیت فرهنگی مکان و اصالت مکان	ارزش فرهنگی مکان
توصیه‌نامه ناپروبی ۱۹۷۶ م.، بیانیه ترینیدا ۱۹۸۲ م.، منشور واشنگتن ۱۹۸۷ م.، بیانیه لوزان ۱۹۹۰ م. و معاهده ماستریخت ۱۹۹۲ م.	توجه به حفاظت، به‌سازی و بازنده‌سازی با مشارکت آحاد مردم	مشارکت مردم
منشور اروپایی میراث معماری و قطعه‌نامه کنگره آمستردام ۱۹۷۵ م.، کنوانسیون گرانادا ۱۹۸۵ م.، کنوانسیون مالتا ۱۹۹۲ م.، سند نشست نارا ۱۹۹۴ م.	تبیین رویکرد نوین با تأکید بر سیاست یکپارچه، ارتقاء آگاهی عمومی و همکاری‌های بین بخشی و فرابخشی	حفاظت یکپارچه

جدول ۲، بیانگر نحوه پاسخ‌گویی به مسائل ناحیه تاریخی با استفاده از سه دسته متفاوت اهداف حفاظتی است که در بالا عنوان گردید.

جدول ۲: رویکردهای عمده در فرآیند باززنده‌سازی مناطق تاریخی (Pendlebury, 1999).

Table 2: Major approaches in the process of revitalizing historic areas (Pendlebury, 1999).

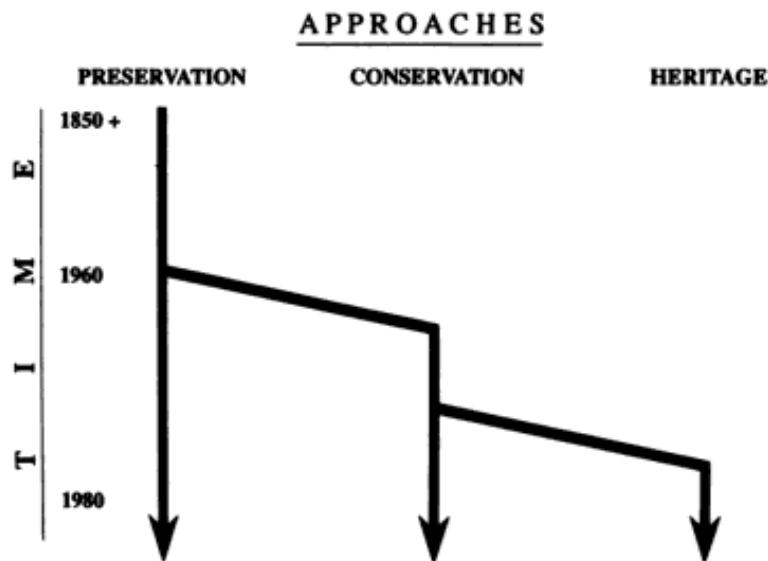
مدیریت بصری (GORDON CULLEN)	ریخت‌شناسی شهری (M.R.G CONZEN)	اصول‌گرایی سنتی (انجمن حفاظت از بناهای باستانی (SPAB)	
ناپیدا بودن تغییر	هماهنگ بودن تغییر با زمینه	آشکار بودن تغییر	فلسفه مداخله
نسبتاً مهم	مهم، هرچند نه لزوماً به‌عنوان یک موضوع اصلی	نگاهداری عناصر کلیدی بافت تاریخی	بافت تاریخی
صرفاً جنبه‌های کلیدی برنامه‌ریزی	ویژگی اساسی	بی تفاوت	اهمیت برنامه‌ریزی شهری
قابل قبول	بستگی به مورد دارد، مثلاً اینکه آیا بنای جدید در قطعه اصلی اولیه تداوم می‌یابد یا نه	غیرقابل قبول به دلیل از دست رفتن یکپارچگی	تأکید بر نگاهداشت صرف نمای ابنیه ^{۳۲}
لازم است رعایت مقیاس، توده و سایر موارد را در نقاط اصلی آشکارا نشان دهد	لازم است مورفولوژی، مقیاس، توده و سایر ویژگی‌های ناحیه تاریخی را مورد ملاحظه قرار دهد	بی تفاوت	فرم معماری ساخته‌های جدید
ممکن است به رویکرد تاریخ‌گرایانه منجر شود یا آن‌را تشویق نماید	بی تفاوت	ساخته‌ها باید متعلق به زمان خود باشند	سبک معماری ساخته‌های جدید
ممکن است رویکرد «میراثی» را تشویق کند، مثلاً مبلمان شهری سبک ویکتوریان ^{۳۴}	طرح باید فرم و مصالح تاریخی را مورد ملاحظه قرار دهد؛ برای نمونه، خطوط تاریخی کناره خیابان‌ها ^{۳۳}	طرح در قلمرو عمومی باید معاصر باشد	کار بر روی قلمرو عمومی

روند گسترش تفکر حفاظت در دهه ۱۹۷۰م.، هم‌چنان با توسعه قوانین، نهادها و موسسات مسئول، به‌ویژه با روند تمرکززدایی و واگذاری قدرت بیشتر به دولت‌های محلی مورد پی‌گیری قرار می‌گرفت. در مقیاس بین‌المللی نیز، برگزاری بیش از شش کنگره و صدور بیانیه‌ها و انعقاد معاهدات^{۳۵} توانست بر تداوم مسیر حفظ ارزش‌های کالبدی-فضایی و فرهنگی-تاریخی بافت‌های شهری شدت بیشتری بخشد. توصیه‌نامه ناپروبی که حاصل نوزدهمین اجلاس یونسکو در اواخر این دهه است بر رویکردی جامع در فرآیند مرمت شهری تأکید نموده است. به‌کارگیری واژه حراست و پاسداری^{۳۶} در این توصیه‌نامه به معنای تشخیص، حمایت، حفاظت، مرمت، بازسازی، نگهداری و تجدید حیات^{۳۷} بافت‌های ارزشمند شهری، نشان از شکل تکامل یافته اندیشه‌های موج دوم در بسط تفکر ارزش‌گذاری جامع در این مفهوم بوده است (Larkham, 1999).

رویکرد اقتصادمحور در حفاظت از محیط‌های تاریخی

از اواخر قرن ۲۰م.، گرایش به استفاده مجدد از ابنیه و آثار تاریخی که از دهه‌های پیش آغاز گردیده بود، توأم با تمایل متولیان امر در اولویت بخشی به ارزش‌های اقتصادی، رویکردهای نظری و عملی در مواجهه با امر حفاظت را مورد تجدید نظر قرار داده است. با توسعه قوانین، آئین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های راهنمای سیاست برنامه‌ریزی که متأثر از گرایش‌های اقتصادی رایج بودند، مسیر جنبش حفاظت به سوی استفاده سودآور (اقتصادی) از آثار و ابنیه تاریخی متمایل گشته است. در این دوران، ساختمان‌های تاریخی حکم منابع کلیدی در برنامه‌های توسعه و نوسازی داشته و نقش مهمی را در این برنامه‌ها برعهده دارند. منشور واشنگتن در سال ۱۹۸۷م. حفاظت را

به عنوان جزئی از سیاست‌های منسجم توسعه اقتصادی و اجتماعی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای قلمداد کرده و بر این امر تأکید می‌ورزد (Strange & Whitney, 2003).
 از این پس واژه «میراث»^{۳۸} در تبیین مفهوم و جریان جدید در مدیریت محیط‌های تاریخی به کار گرفته می‌شود. در این مفهوم جدید، میراث به مثابه حلقه واسطی بین جریان حفاظت از گذشته برای ارزش‌های ذاتی آن و حفاظت به مفهوم منبعی برای جامعه مدرن و فعالیت‌های تجاری در نظر گرفته می‌شود. گروهی این گرایش جدید را مورد انتقاد قرار داده و آن را به یک جریان بهره‌برداری با گرایش بازار تشبیه می‌کنند (Rowan & Baram, 2004).

تصویر ۲: گام‌ها در فرآیند تکامل رویکردها از محافظت و نگهداری صرف، به جنبش حفاظت مدرن و سرانجام رویکرد متأخر «میراث» (Ashworth & Larkham, 1994).

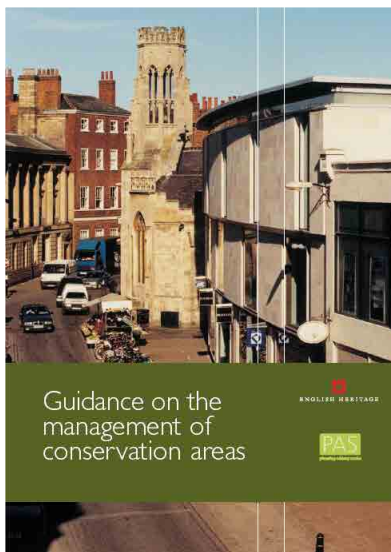
Fig. 2: Steps in the process of evolving approaches from preservation to the modern conservation movement and finally the later “heritage” approach (Ashworth & Larkham, 1994).

«پیتر لارکهام» «میراث» را محصول فرآیند کالایی شدن و هم‌چنین تأثیر سیستم‌های سرمایه‌داری بر محیط قلمداد می‌کند (Larkham, 1996: 14). تأکید بر نقش اقتصادی حفاظت به وضوح در قوانین و دستورالعمل‌های دولت‌های اروپای غربی مشهود است. این جریان جدید بر مفاهیم و موضوعاتی چون توسعه مجدد مناطق، استفاده مجدد از ساختارهای تاریخی موجود، توسعه کاربری‌های مختلف، کیفیت بالای فضای عمومی و ارتباطات اجتماعی تأکید دارد. واژه حفاظت که عموماً بر نگهداشت و ارتقاء ساختارهای تاریخی تأکید داشت در این دوره با مفهوم مدیریت تغییر در محیط‌های تاریخی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

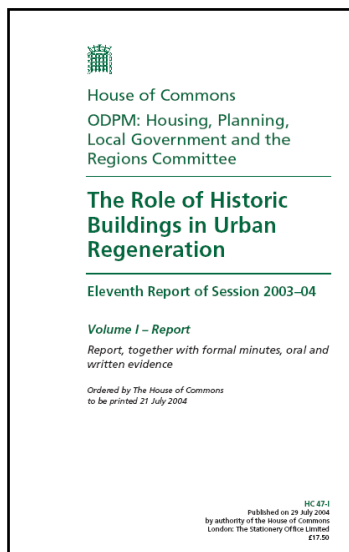
گرایش‌های اقتصادی در رویکرد اوایل قرن ۲۱م. جنبش حفاظت، نقش جدیدی را برای ساختارهای تاریخی تبیین نمود. از این پس محیط تاریخی به منبعی مهم در فرآیند بازآفرینی شهری مبدل می‌گردد. انتشار سند مشترکی توسط میراث انگلستان و وزارت «محیط و حمل‌ونقل» در ابتدای قرن حاضر به نام «قدرت مکان: آینده محیط‌های تاریخی» (English Heritage, 2000) و هم‌چنین سند تکمیلی تحت عنوان «محیط تاریخی: نیرویی برای آینده ما» (DCMS & DTLGR, 2001) «از مجموعه اقدامات و تلاش‌ها برای تبیین و ترویج نقش محیط‌های تاریخی در فرآیند تجدید حیات شهری به شمار می‌روند. در این اسناد بر محورهایی هم‌چون تشویق بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در تجدید حیات محیط‌های تاریخی، استفاده اقتصادی از بناهای تاریخی، توجه به برنامه‌های حفاظت به عنوان ایجادکننده اشتغال در درازمدت و به صورت پایدار در مقایسه با ساخت بناهای جدید و هم‌چنین توجه به صنعت گردشگری به عنوان یک نیروی سازمان‌دهنده مؤثر در امر بازآفرینی

شهری تأکید شده است. در این دوران، گسترش صنعت گردشگری به عنوان نیروی مولد اشتغال و توسعه صنایع وابسته در محیط‌های تاریخی مورد توجه مجدد برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران حفاظت شهری قرار می‌گیرد. زمینه‌سازی برای جذب گردشگران فرهنگی به مناطق تاریخی علاوه بر ترویج فرهنگ سبب رشد اقتصادی این مناطق و در نتیجه کاهش فقر گردیده است.

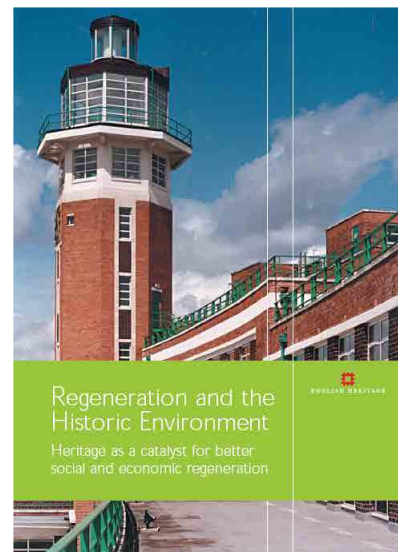
در این دوره استفاده مجدد از ساختارهای تاریخی و خلق فضاهای جدید به عنوان مهم‌ترین محرک توسعه در برنامه‌های بازآفرینی شهری مورد توجه قرار می‌گیرد. سه سندی که در تصاویر ۳، ۴ و ۵ معرفی شده‌اند، نمونه‌هایی مهم از این توجه معاصر به نقش حفاظت در حوزه سیاست‌گذاری و اجرای طرح‌های بازآفرینی شهری هستند.

تصویر ۵: بازآفرینی و محیط‌های تاریخی (۲۰۰۵).
Fig. 5: Regeneration & the Historic Environment (2005), (www.english-heritage.org.uk).

تصویر ۴: نقش ساختمان‌های تاریخی در بازآفرینی شهری (۲۰۰۴).
Fig. 4: The Role of Historic Buildings in Urban Regeneration (2004) (<https://publications.parliament.uk>)

تصویر ۳: راهنمای مدیریت مناطق حفاظتی (۲۰۰۵).
Fig. 3: Guidance on the Management of Conservation Areas (2005) (www.english-heritage.org.uk)

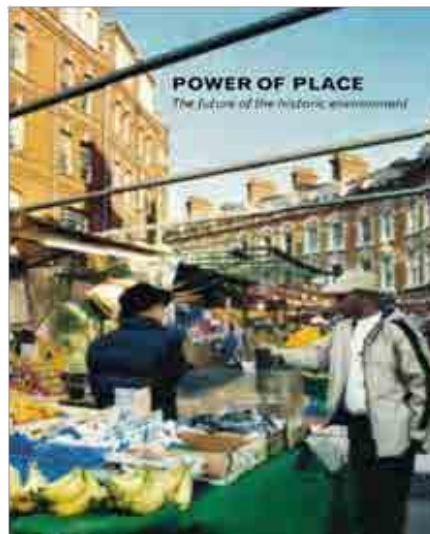
مروری بر سه سند

در این بخش سه سند منتشر شده که بیانگر تحولات رویکردی در حفاظت و باززنده‌سازی محیط‌های تاریخی به ویژه از ابتدای قرن ۲۱م. به این سو هستند به اختصار معرفی می‌گردند.

سند شماره ۱: در دسامبر سال ۲۰۰۰م. میراث انگلستان^۴ وابسته به وزارتخانه «فرهنگ، رسانه و ورزش»^۴ با مشارکت وزارت «محیط، حمل و نقل و مناطق»^{۴۳} درصدد بازنگری نظام‌مند سیاست‌های به‌کار رفته در محیط‌های تاریخی برآمد. نتایج این بررسی با نام «قدرت مکان: آینده محیط‌های تاریخی» به صورت یک بیانیه در این سال منتشر گردید (تصویر ۶) که مهم‌ترین توصیه‌های آن عبارتند از:

- تشویق بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بازآفرینی محیط‌های تاریخی
- استفاده اقتصادی از بناهای تاریخی
- توجه به حفاظت به عنوان ایجادکننده اشتغال در درازمدت و به صورت پایدار در مقایسه با ساخت بناهای جدید

- توسعه کارگزاری‌ها و شرکت‌های مشارکتی
- توجه به تورسیم به عنوان یک نیروی سازمان‌دهنده مؤثر در امر بازآفرینی شهری
- دخیل نمودن مردم و مشارکت آنان در تمامی مراحل فرآیند بازآفرینی و به‌سازی.

تصویر ۶. قدرت مکان: آینده محیط‌های تاریخی (۲۰۰۰).

 Fig. 6: Power of Place: The future of the historic Environment (2000), (www.english-heritage.org.uk).

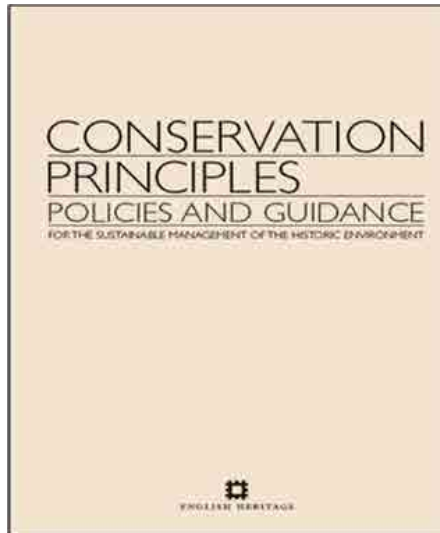
سند شماره ۲: در دسامبر سال ۲۰۰۱ م. دو وزارتخانه «فرهنگ، رسانه و ورزش»^{۴۳} و «حمل و نقل، دولت محلی و مناطق»^{۴۴} انگلستان سند مشترکی را تحت عنوان «محیط تاریخی: نیرویی برای آینده ما» منتشر نمودند (تصویر ۷). این سند به دنبال سند منتشره در سال ۲۰۰۰ م. به نام «قدرت مکان: آینده محیط‌های تاریخی» تلاشی بود برای تبیین و ترویج نقش محیط‌های تاریخی در فرآیند بازآفرینی شهری. یکی از ویژگی‌های مهم این سند مخاطب قرار دادن گروه‌های مختلف اعم از مدیران برنامه‌ریزی محلی و مرکزی، بخش خصوصی، متخصصان و مشاوران و هم‌چنین مردم و تلاش برای تشریح هرچه بیشتر رابطه بین توسعه و حفاظت و گسترده‌تر کردن سیاست بازآفرینی حفاظت‌مدار در بین گروه‌های مختلف، دخیل کردن مردم در کلیه امور از تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اجرا، حمایت و اطلاع‌رسانی در سطوح مختلف، دخیل کردن مردم در کلیه امور از تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اجرا، حمایت و پایدارسازی و بهینه‌سازی پتانسیل‌های اقتصادی محورهای اصلی این سند را تشکیل می‌دهند.

تصویر ۷: محیط‌های تاریخی: نیرویی برای آینده ما (۲۰۰۱).

 Fig. 7: The Historic Environment: A force for our future (2001), (<https://depositedpapers.parliament.uk>).

سند شماره ۳: سند منتشره توسط میراث انگلستان تحت عنوان «اصول حفاظت: سیاست‌ها و قواعد راهنما برای مدیریت پایدار محیط‌های تاریخی» که در سال ۲۰۰۸ م. منتشر شد، ضمن بررسی مهم‌ترین دیدگاه‌ها و رویکردها به حفاظت، نمونه‌ای از یک چارچوب عملی برای تحقق این سیاست ارائه نمود (تصویر ۸).

تصویر ۸: اصول حفاظت: سیاست‌ها و قواعد راهنما برای مدیریت پایدار محیط‌های تاریخی (۲۰۰۸).

Fig. 8: Conservation Principles: policies & guidance for the sustainable management of the historic environment (2008), (www.english-heritage.org.uk).

- در چارچوب مفهومی این سند، مدیریت پایدار محیط تاریخی بر شش اصل ذیل استوار است:
- اصل ۱: محیط تاریخی یک منبع اشتراکی برای استفاده همه است.
- اصل ۲: هر کسی می‌تواند و قادر خواهد بود در پایدارسازی محیط تاریخی مشارکت نماید.
- اصل ۳: درک اهمیت مکان، حیاتی و ضروری است.
- اصل ۴: اماکن دارای اهمیت باید مدیریت شوند تا ارزش‌های آن‌ها پایدار بمانند.
- اصل ۵: تصمیم‌ها در خصوص تغییرات باید برپایه استدلال و دلایل مستند، شفاف و جامع باشند.
- اصل ۶: بسترسازی و آموزش از تصمیمات ضروری‌اند.

حفاظت در این سند به مفهوم ذیل اشاره دارد:

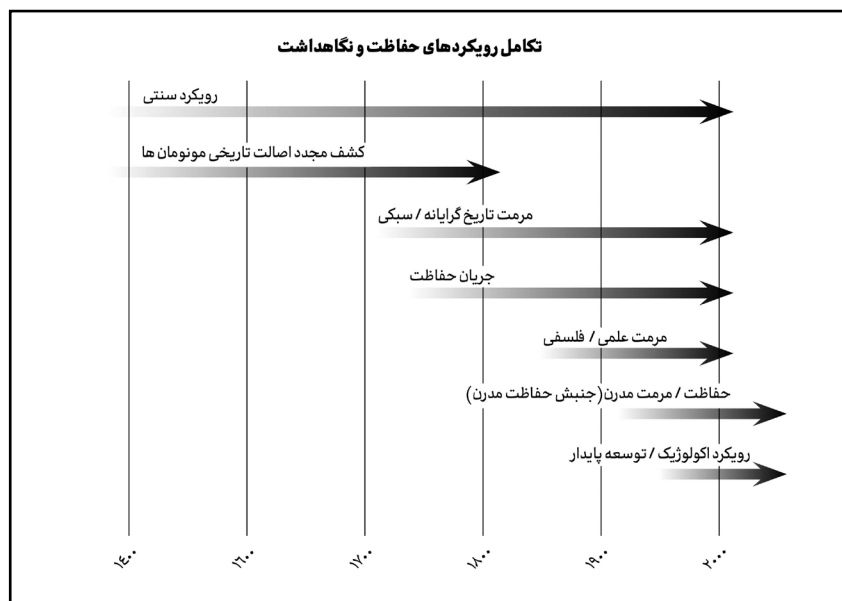
حفاظت، فرآیند مدیریت تغییر یک مکان با اهمیت در بستر و بافت شهری که در آن واقع شده است، به نحوی که ارزش‌های میراثی آن به بهترین شکل پایدار بماند، درحالی که فرصت‌ها تشخیص داده می‌شوند تا ارزش‌های این اثر را برای نسل‌های حال و آینده آشکار کنند یا تقویت کنند.

اصول، سیاست‌ها و قواعد راهنما در این سند بر رویکردی استوار است که طیف وسیعی از ارزش‌ها را در حفاظت یک مکان مورد توجه قرار می‌دهد (ارزش شهودی، ارزش تاریخی، ارزش زیبایی‌شناختی و ارزش اشتراکی). محیط تاریخی در این سند به عنوان یک ثروت اقتصادی و اجتماعی و نیز یک منبع فرهنگی عظیم برای آموزش مورد توجه است. هدف از تدوین این اصول، کمک به همه کنش‌گران دخیل در این امر است تا روش‌های متنوعی را که مردم برای محیط تاریخی به عنوان بخشی از میراث فرهنگی و طبیعی خود ارزش قائل می‌شوند در نظر بگیرند. آن‌ها اذعان دارند که ارزش‌های میراث فرهنگی و طبیعی مکان‌ها، از جمله آن‌هایی که در طراحی منظر منعکس شده‌اند، باید به صورت موازی مدیریت شوند و ارتباط نزدیکی بین میراث فرهنگی و طبیعی ایجاد کنند. تصمیمات متعادل و موجه در مورد تغییر در محیط تاریخی به درک این که چه کسی برای یک مکان ارزش قائل است و چرا این کار را انجام می‌دهد، بستگی دارد که منجر به بیان روشنی از اهمیت آن و به همراه آن، توانایی درک تأثیر تغییر پیشنهادی بر آن اهمیت می‌شود.

باید تمام تلاش برای حذف یا به حداقل رساندن تأثیرات نامطلوب بر مکان‌های مهم انجام شود. با این حال، درنهایت، ممکن است لازم باشد بین منفعت عمومی تغییر پیشنهادی در مقابل آسیب به مکان تعادل برقرار شود. در این صورت، وزنی که به ارزش‌های میراثی داده می‌شود باید متناسب با اهمیت مکان و تأثیر تغییر بر آن باشد. محیط تاریخی دائماً در حال تغییر است، اما هر بخش قابل توجهی از آن، منبعی محدود را نشان می‌دهد. اگر پایدار نباشد، نه تنها ارزش‌های میراثی آن فرسوده یا از بین می‌روند، بلکه پتانسیل آن برای ایجاد تمایز، معنا و کیفیت به مکان‌هایی که مردم در آن زندگی می‌کنند و ایجاد حس تداوم و منبع هویت برای مردم نیز از بین می‌رود. محیط تاریخی یک دارایی اجتماعی و اقتصادی و یک منبع فرهنگی برای یادگیری است.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با مروری بر روند تکاملی جنبش حفاظت مدرن، ۱۰ محور موضوعی را به عنوان مشخصه‌های چارچوب مفهومی رویکرد کنونی به حفاظت مورد بررسی قرار داده است (ر. ک. به: جدول ۱). همان‌گونه که ذکر شد، گسترش قلمرو و فعالیت حفاظت از بناهای منفرد به تمامیت بافت، توجه توأمان به میراث فرهنگی و طبیعی، تحول رویکردی در استفاده مجدد از ابنیه و آثار تاریخی و گرایش به تجدید حیات کارکردی و نیز استفاده‌های اقتصادی مؤثرتر از بناهای تاریخی و هم‌چنین توجه به صنعت توریسم به عنوان فرصتی برای توسعه و رشد اقتصادی ساکنین و یا مجاورین مناطق تاریخی از مهم‌ترین تحولات رویکردی جنبش حفاظت مدرن به شمار می‌روند. از سوی دیگر، توجه به اقتصاد حفاظت و ایفای نقش محوری توسعه در سیاست‌ها و رویکردهای حفاظتی به عنوان رویکرد متأخر حفاظت یکپارچه مورد بررسی قرار گرفت. در رویکرد متأخر، ساختمان‌های تاریخی حکم منابع کلیدی در برنامه‌های توسعه و نوسازی داشته و نقش مهمی را در این برنامه‌ها برعهده دارند. برنامه‌های حفاظت، استفاده مجدد از ساختارهای تاریخی و خلق فضاهای جدید را به عنوان مهم‌ترین محرک توسعه مدنظر قرار می‌دهند. در بررسی آخرین سند منتشره توسط میراث انگلستان تحت عنوان «اصول حفاظت: سیاست‌ها و قواعد راهنما برای مدیریت پایدار محیط‌های تاریخی» نیز به وضوح جامع‌نگری در توجه به ارزش‌ها و هم‌چنین توجه به محیط تاریخی به عنوان یک ثروت اقتصادی و اجتماعی و نیز یک منبع فرهنگی عظیم آشکار است. شکل ۹، به شکل خلاصه‌ای تحولات و سیر تکاملی سیاست‌ها و رویکردها به حفاظت را روشن می‌سازد. نکته قابل توجه در این نمودار تداوم حضور دیدگاه‌های متأخر، به موازات دیدگاه‌های نوین تا اواخر قرن ۲۰ م. است.

تصویر ۹: تکامل رویکردهای حفاظت و نگاهداشت (Jokilehto, 2018: 306).

Fig. 9: The evolution of conservation & preservation approaches (Jokilehto, 2018: 306).

پی‌نوشت

1. Sir Bernard M. Fielden
  2. Dennis Rodwell
  3. Robert Pickard
  4. Peter J. Larkham
  5. John Ruskin (1819-1900)
  6. William Morris (1834-1896)
  7. Eugene Emmanuel Viollet-le-Duc (1814-1879)
  8. Sir George Gilbert Scott (1811-1878)
  9. Viollet-le-Duc, 1854-1868, VIII: 14
  10. Camillo Boito (1836-1914)
  11. G. Giovannoni (1837-1947)
  12. Alois Riegl (1857-1905)
  13. J. Milsand
  14. Robert de la Sizeranne
  15. Marcel Proust (1871-1922)
  16. Herman Muthesius (1861-1927)
  17. Paul Clemen
  18. Conservation
  19. Preservation
  20. International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM)
  21. European Association of Historic Towns and Regions (EAHTR)
  22. <https://civvih.icomos.org/charters/>
  23. Gubbio Congress
  24. Area Based Conservation
  25. Andre MalruX, the Minister of Culture (France, 1962)
  26. Cultural and natural heritage
  27. Safeguarding historic areas
  28. Cultural significance
  29. Authenticity
  30. Integrated Heritage Conservation
  31. M.R.G. Conzen
  32. Facadism
  33. historic kerb lines
۳۴. ویکتوریا (Victorian style) در انگلستان ۱۸۳۷ - ۱۹۰۱ م.
 ۳۵. کنگره رم (۱۹۷۲ م.)، سومین اجلاس ایکوموس در بوداپست (۱۹۷۲ م.)، معاهده شورای اروپا در ۱۹۷۵ م.، کنگره آمستردام (۱۹۷۵ م.)، چهارمین اجلاس ایکوموس در روتنبرگ (۱۹۷۵ م.) و نوزدهمین اجلاس یونسکو در نایروبی (۱۹۷۶ م.).
36. Safeguarding
  37. "Safeguarding shall be taken to mean the identification, protection, conservation, restoration, renovation, maintenance and revitalization of historic or traditional area and their environment" (UNESCO, 1976).
  38. Heritage
  9. Commodification process
  40. English Heritage Trust
  41. Department for Culture, Media and Sport (DCMS)
  42. Department for the Environment, Transport and the Regions
  43. Department for Culture, Media and Sport (DCMS)
  44. Department for Transport, Local Government and the Regions (DTLGR) (نام جدید وزارت حمل‌ونقل انگلستان طی سال ۲۰۰۱)

کتابنامه (References)

- Ashworth, G. & Howard, P., (1999). *European Heritage, Planning and Management*. Exeter: Intellect Books.
- Ashworth, G. & Tunbridge, J., (1994). *The Tourist-Historic City*. New York: John Wiley & Sons.
- Ashworth, G. & Larkham, P., (1994). *Building a New Heritage: tourism, culture, and identity in the new Europe*. London: Routledge.
- Rowan, Y. & Baram, U., (Editors), (2004). *Marketing heritage: archaeology and the consumption of the past*. Oxford: Alta Mira Press.
- Cameron, C., (2024). *Evolving Heritage Conservation Practice in the 21st Century*. Singapore: Springer.

- DCMS & DTLGR (2001). *The Historic Environment: A force for our future*. London: UK Parliament
- Delafons, J., (1997). *Politics and Preservation: A Policy History of the Built Heritage, 1882-1996*. London: E & FN Spon.
- English Heritage (2000). *Power of Place: The future of the historic environment*. London: Power of Place Office.
- Fayez, H., (2024). "From 'Objects' to 'Sustainable Development': The Evolution of Architectural Heritage Conservation in Theory and Practice". *Buildings*, 14: 2566. <https://doi.org/10.3390/buildings14082566>
- Glendinning, M., (2013). *The Conservation Movement: A History of Architectural Preservation*. London: Routledge.
- HEF (Historic Environment Forum), (2006). *Heritage Counts*. English Heritage.
- Jokilehto, J., (2018). *A History of Architectural Conservation*. 2nd ed, London: Routledge.
- Jokilehto, J., (1999). "A Century of Heritage Conservation". *Journal of Architectural Conservation*, 5(3): 14-33. <https://doi.org/10.1080/13556207.1999.10785249>
- Jokilehto, J., (1996). "International Standards, Principles and Charters of Conservation". In Marks, S. (Editor). *Concerning Buildings: Studies in Honour of Sir Bernard Feilden (Conservation and Museology)*, Oxford: Architectural Press.
- Larkham, P., (1999). "Preservation, Conservation and Heritage: Developing Concepts and Applications". In: Cullingworth, J. (Editor). *British planning: 50 years of urban and regional policy*, New Brunswick: Athlone Press.
- Larkham, P., (1996). *Conservation and the City*. London: Routledge.
- Pendlebury, J., (2000). "Conservation, Conservatives and Consensus: The Success of Conservation under the Thatcher and Major Governments, 1979-1997". *Planning Theory & Practice*, 1(1): 31-52. <https://doi.org/10.1080/14649350050135185>
- Pendlebury, J., (1999). "The Conservation of Historic Areas in the UK: A case study of Grainger Town". *Cities*, 16(6): 423-433. [https://doi.org/10.1016/S0264-2751\(99\)00040-2](https://doi.org/10.1016/S0264-2751(99)00040-2)
- Picard, R., (2002). "A Comparative Review of Policy for the Protection of the Architectural Heritage of Europe". *International Journal of Heritage Studies*, 8(4): 349-363. <https://doi.org/10.1080/1352725022000037191e>
- Picard, R., (1996). *Conservation in the Built Environment*. Harlow: Addison Wesley.
- Strange, I. & Whitney, D., (2003). "The Changing Roles and Purposes of Heritage Conservation in the UK". *Planning Practice and Research*, 18(2-3): 219-229. <https://doi.org/10.1080/0269745032000168278>
- Whitehand, J. W. R., (1987). "M.R.G. Conzen and the intellectual parentage of urban morphology". *Planning History Bulletin*, 9(2): 35-41. https://planninghistory.org/wp-content/uploads/2014/07/1987_vol-9_no2.pdf
- Madanipour, A., (1996). *Design of Urban Space: An Inquiry into a Socio-Spatial Process*. New York: John Wiley & Sons.